

David Grossman: Sinne missä maa päättyy

PÄÄTTYKÖ KIERRE KOSKAAN?

Marjatta Ripsaluoma

Valitsin kaksi kirjaa arvioitavaksi samaan aikaan, tuolla alempana olevan palestiinalaisen [Jeninin aamut](#) ja tämän israelilaisen kirjan. Ne käsittelevät samaa asiaa: koskaan päättymättömyyttä sotaa.

Maalle ei ole saatu edes omaa nimeä. "Pyhä maa" kuulostaa irvokkaalta: mitä pyhää on jatkuvassa kostonkierteessä, miksi ihmiset eivät voi vihdoinkin opetella elämään rauhas- sa, kun tätä on jatkunut jo vuodesta 1948? Maassa sijaitsee monen uskontokunnan pyhiä paikkoja. Niiden pyhyys ei ole syy tappamiseen, vaan se, että kaikki tarvitsevat "elintilaa". Se taas on järjestelykysymys.

Palestiinalaiskirja tuli heti tilattuani kirjan, mutta israelilaiskirja antoi odottaa lähettämistä kuukauden verran. En tiedä mistä se johtui. Tuskin suomalaisella kustannusosakeyhtiöllä on intohimoja palestiinalaisten ja israelilaisten konfliktissa. Joulun tienoissa "Pyhän maan" konfliktista oli koko sivun juttu Helsingin Sanomissa karttoineen kaikkineen. Aiheesta löytyy sekä kirjoja että nettiartikkeleita enemmän kuin tarpeeksi joten historiaa tuskin kannattaa kerrata. Helsingin Sanomien kulttuuritoimittaja **Vesa Sirén** teki vähän aiemmin kaksi reportaasia Jeninin pakolaisleiriltä. Ehkä jotain muutakin on tapahtumassa kuin Jeninin *Freedom Theatren* vierailu Suomessa toukokuussa?

Rakkaudesta ja sodasta

Jeninin aamut puhui perheestä, suvusta, rakastamisesta – ja kaiken tuhoutumisesta. Naisen jokainen rakkauden kohde kuoli, kunnes kaikki kuoli lopullisesti. Kirja oli epäilemättä palestiinalaisesta kokemuksesta kertova, mutta fiktiota. Kirjan päähenkilö miettii joskus, erossa lähimmistään, opiskelijana USA:ssa, että ehkä he rakastavat hyvin voimakkaasti siksi että tulevaisuudesta ei tiedä mitään.

Sinne missä maa päättyy on myös kirja rakastamisesta, mutta kuoleman ja rakkauden toisiinsa kietoutuminen on tässä kirjassa ehkä tiheämpää, ruumiillisuus ehkä lähempänä kuin Jeninin aamuissa. Kumpaakin kirjaa lukiessani mietin, mistä me puhumme kun puhumme rakkaudesta. Minun ei tarvitse kysyä samaa kysymystä vihasta, kärsimyksestä ja sodasta. Ne ovat koskettaneet tarpeeksi usein Suomeakin. Tässä sekä sota että rakkaus ovat matkantekoa. Rakkaus muuttuu: naisen rakkaus miestä kohtaan muuttuu äidinrakkaudeksi, esimerkiksi. Sota on rakkauden raami, laukaisualusta. Jossain mielessä kirja on suorastaan vanhatestamentillinen. Mutta hyvin profetaaliselta tuntuu myös *Jeninin aamut*. Siitä huolimatta konflikti ei ole uskonnollinen vaan poliittinen.

Näissä ei ole sitä kyynelehtimistä kuin tyhmässä Hollywood-Israel-elokuvassa Exodus 1950-luvulta. Elämän ehdot ovat äärettömän konkreettisia. Exodus oli aika tyypillinen propaganda-elokuva.

Grossmanin kirjan matka kestää noin kuukauden. Itse asiassa se kestää 28 päivää, naisen kuukautiskierron verran. Ja tarinassa on verta, hikeä ja kyyneleitä ja naurua ja iloa. Kaikkea mitä ihmisyyteen kuuluu.

Kirja on lukuromaani. Kaikki lukukelpoiset romaanit ovat lukuromaaneja. Tämä on paremmasta päästä. Syy on aika yksinkertainen. Suurin osa Palestiina/Israelin kirjallisuudesta tulee meille kiertoteitse. Harvemmin näitä kirjoja tulee ihmisiltä, jotka ovat näkijöitä ja kokijoita. Juutalaiskirjailijoilla on enemmän omaa ääntä, koska Yhdysvaltain itärannikolle syntyi 1930-luvulta lähtien elävä juutalaiskirjallisuus. Niiden kirjailijoiden suhde Israelin valtioon on kuitenkin hyvin ambivalentti.

USA:ssa asuu pakolaisia sekä Palestiinasta että Israelista. Pakolaisilla on surua sukupolvien takaa: juutalaisia muutti eniten ennen vuotta 1924 (jolloin USA alkoi padota Itä-Euroopan siirtolaisuutta) ja sitten Hitlerin päästyä valtaan, jolloin vallan luonne alkoi paljastua hyvin nopeasti ja osoittautua erityisen juutalaisvastaiseksi.

Tämä kirja on israelilaisen kirjoittama. Se tuntuu suoraan koetulta, mutta on selvästi fiktio, koska sillä on arkkityyppinen rakenne. Palestiinalaisia kirjailijoita on vähemmän siitä yksinkertaisesta syystä, että heillä on vähemmän koulutusta ja sitä myöten rahaa.

Sitä paitsi Palestiinan arabit menettivät maansa vasta kun Israelin valtio tuli heidän mailleen vuonna 1948. Missä kirjoittaa jos ei ole kotia? Yleensä koti sijaitsee pakolaisleirillä Israelin naapurimaassa. Tässä kirjassa tarinan perusta on kahden miehen ja yhden naisen rakkaus toisiaan kohtaan. Se ilmenee voimakkaasti: Grossman on hyvin taitava kuvaamaan ihmisten olemusta, eleitä ja ilmeitä. Hän osaa kuvata rakastelun ilman minkäänlaista tirkistelyn makua kahden ihmisen välisenä fyysisenä tapahtumana, hyvin kauniisti ja samaan aikaan sekä naisen että miehen pään sisältä.

Nainen saa kaksi poikaa, yhden kummankin kanssa. Grossmanin tapa kuvata naisen, Oran, liukumista toisesta toiseen (Avramista Ilianiin ja takaisin), miesten sodan (ja naisen) merkitsemää ystävyyttä, on äärimmäisen herkkää kaikkien aistien ilotulitusta. Jopa maisema, joka kulkee ohi kuin dokumenttifilmin kela, yrttien tuoksu, puut, vihreys, vuoret: herkkyyden ja voimakkuuden vaihtelu saa matkan tuntumaan todelta.

Tässä ote Oran ja Avramin matkalta, jonka Ora halusi tehdä että Ofer ei kuolisi sotilasoperaatiossa (ei kai Jeninissä?):

Mustavalkoisten lehmien täplittämä seesteinen vihreä laidun taittuu jyrkäksi vuorenrinteeksi. He jatkavat patikointia ähkien ja huokaillen ja ottavat tukea alamäkeen kallellaan olevista puunrungoista. Jos olisin saanut tyttären, Ora miettii, jos olisin saanut tyttären olisin voinut korjata pari asiaa itsessäni. Sitä hän yrittää selittää Avramille, joka ei kuitenkaan ymmärrä, ei siten kuin Ora haluaisi hänen ymmärtävän eikä niin kuin aikanaan ymmärsi silmänräpäyksessä, vihjeestä ja vihjaten. Aikanaan Ora oli toivonut voivansa muuttaa itsessään erinäisiä asioita poikien avulla, mutta niin ei ollut käynyt.[- -]

Kirjaa lukiessa raivostuttaa eniten se että perhe, lapset (tässä Adam ja Ofer), tavallinen elämä, työt, arki, kaikki jää toisarvoiseksi elämän odottamattomuuden edessä. Miten voi olla mahdollista, että kahta kansaa on siunattu niin typerillä johtajille, että rauhaan ei tunnu ole-

van mitään mahdollisuutta? Miksi ihmiset eivät ota elämää käsiinsä, lopeta vihollisuuksia, jotka eivät vie mihinkään? Heittäisivät johtajansa pellolle!

Oralla ja hänen miehellään Ilanilla on palestiinalainen taksikuski Sami ja ensimmäinen osa varsinaista matkakertomusta, patikointia Israelin läpi, alkaa sillä että Ora tulee asettaneensa itsensä, Samin ja sotilasosastoon matkalla olevan poikansa Oferin vaaraan vaatiessaan kyytiä. Sotaan lähtevien ihmisten liipaisinsormi on herkkä.

Ora ajattelee, Ora liikkuu. Miehet ajattelevat, mutta eivät puhu paljon ja tulevat sillä tavalla jättäneeksi Oralle, äidille ja rakastetulle, vähemmän rationaalisia mahdollisuuksia kuin muuten voisi olla. Sota ei kyllä ole erityisen rationaalista. "Äiti, se on sota!", sanoo jompi-kumpi poika kertoessaan jotain Oran kauhistelemaa asiaa: vaatteet haisevat, pojat tulevat yhä oudompina takaisin.

Elämän mitta

Kaikilla olioilla on oikeastaan vain yksi tarkoitus: tuottaa jälkeläisiä. Ei Raamatun käsky lisääntymisestä ja maan täyttämisestä tule elämän ehtojen ulkopuolelta. Ihminen on vain sattunut vinksauttamaan väkivallan puolelle, jolloin ihmiselämä todella on vain parinkymmenen aikuisen vuoden mittainen. Se on olemassa siihen asti, täysipitoinen elämä, kun lapsi menee armeijaan ja joko kuolee tai tulee täysin toiseksi muuttuneena takaisin.

On mahdollista että kyse ei ole sattumasta. Mutta en nyt yhtäkkiä muista herra Darwinin nimenneen nimenomaan väkivaltaa evoluution käyttövoimana. Muutos meissä on enää kulttuurinen.

Tässä kertomuksen kohdassa nuorempi poika Ofer on jo sotilas, Avram on isä ja Ora raahaa Avramin patikoimaan kertoakseen pojan tarinan. Ofer hoitaa yhtä lukemattomista tarkastuspisteistä. Niiden läpi palestiinalaiset pääsevät töihin israelilaisten työnantajien luo – jos sattuu siihen sopiva päivä. Pitää vielä muistaa jokaiseen sotatilanteeseen liittyvä paranoia, joka ei ehkä ole enää sairautta vaan normaali tila:

Ilan kysyi varovasti, tiesivätkö he tarkalleen, milloin terroristi oli ollut liikkeellä ja pitikö joku Oferin pataljoonaa vastuullisena. Ofer selitti, että oli mahdotonta tietää kuka oli ollut vartiovuorossa pommimiehen kulkiessa ja että hänellä oli saattanut olla uudenlaista räjähdettä, jota ei voi havaita tarkastuspisteessä. Mykistynyt Ora ei saanut sanaakaan suustaan. Ilan nielaisi ja sanoi: "Arvaa mitä. Minä olen tyytyväinen, että pommimies räjäytti itsensä Tel Avivissa eikä sinun tarkastuspisteessäsi." Ofer raivostui: "Isä hei, se on minun työtäni. Minä olen siellä juuri siksi, että ne räjäyttävät pomminsa minun silmilleni eikä Tel Avivissa."

Pojat viedään sotaan suunnilleen samanikäisinä, noin 20-vuotiaina. Jos he joutuvat suoraa päätä kosketuksiin vihollisen kanssa, niin sitä täytyy edeltää massiivinen, kenties koko siihenastisen elämän mullistava indoktrinaatio, jossa ihminen alistuu suuren joukon yhdeksi pieneksi nappulaksi.

Tässä sitaatissa kerrotaan selvästi myös, että poikien on omaksuttava samalla uhrin asema: kaikki muiden hyväksi, maan hyväksi. Tästä kokonaisten ikäluokkien opetuksesta ei

jää paitsi mikään sotaikävä maa. Siksi se myös kulkee hyvin helposti ja mutkattomasti sukupolvelta toiselle.

Israelin juutalaisten ja Palestiinan arabien välisessä konfliktissa naisetkin käyvät armeijan, mutta ainakaan tässä kirjassa naiset eivät joudu taistelutilanteisiin. Totaalinen sota on kuitenkin sotahullujen mielijätös.

Avramin ja Oran patikointiretkellä Golanin ja Galilean kukkuloilla on mukana kohtaus, jossa käydään läpi jokainen johtaja alkaen **Jasser Arafatista Benjamin Netanjahuun** ja todetaan heidät umpihulluiksi. Kuolemankauppiaita täytyy olla todella paljon. Kumpikin osapuoli on aseistautunut, ja väitetään Israelilla olevan myös ydinase.

Lopullisesti ainut hyötyjä on maailman aseteollisuus. Ihmiskunnalla olisi muutakin kiireellistä työtä kuin sotiminen, jota ei parhaallakaan tahdolla voi kutsua työksi: esimerkiksi juutalaisten ja palestiinalaisten alueella vettä ei ole enää tarpeeksi. Ilman vettä ihminen ei tule toimeen.

David Grossman: *Sinne missä maa päättyy.* Suom. Markku Päckilä. Otavan kirjasto. 2011, 679 s.